Opij eo an Kajin im Ṃanit
Customary Law & Language Commission

PO BOX 3, Majuro, MH 96960 *tel.* (692) 625 – 3291 *email* cllc@cmi.edu

Etan Bwidej ko - ri-kaki Pruter

Ekwe bar juon in aode in ekkatak em epojak in diwōj waj ilo ainikien kab bareinwōt ilo jeje. Ijoke ṃokta jān aō naaj wōnṃaanļọk wōt im tilmaake kab tōpeiaake waj, ekwe kaṃṃoolol Anij jemād ilañ kōn mour im ājmour im kile ri-kaki in kabuñ otemjej. Kein karuo kile ṃanit eo einwōt jijet im pād ro ad, irooj ro, aļap ro im ri-jerbal ro. Kein kajilu kile Kien ko ruo; kien eo ioļap (Būreejtōn, Kāāpnet, Nitijeļā im kōrā ro karejerāer. Kile Kien ko redik (Meer ro im kọọnjeļ ro bareinwōt kōrā pālier). Em kōj otemjej jej pojakin roñjake kanne in ak roñjake ilo iien in eļap tata ri-jikuuļ raṇe em rej pojakin roñjake

Ejāmin mej Jobi ṇai iarin Tōbal lukkuun kein eṃṃan. Rainin kōjañ nāj ekkatak kōn etan bwidej ko. Bwidej kein ad 14, ewōr 14 adeañ bwidej, etan bwidej ko, ko rūtto ro rar jolōti itok wōt jān aer kar pād ilo tariṇae, jerbal in kijejeto, pād im mour ilo ṃakūtkūt ko rōļap im pen ippān irooj ro aer. Bwidej kein aolep rej einwōt oṇāān ko jān irooj ro ñan armej ro aer ilo aer kar iju boñ iju raane er.

Bwidej eo kein kajuon etan in **Marjinkot**. Oṇāān eo ilōñ tata ikijjien bwidej im ej etal ñan ro rar peran ilo iien tariṇae irooj ro ak jej ba, “Ṃaan Ṃade”. Oṇāān in ej etal wōt ñan eṃṃaan ro wōt āinwōt ke er wōt rej maroñ in pād ilo iien tariṇae em ejjab ñan kōrā ro ekkar ñan ṃantin Ṃajeḷ.

Bwidej eo ṇa etan **Kwōdaelem**, bwidej eo kein karuo eo ṇe kwōdaelem ej Oṇāān eo kein karuo ikijjien bwidej im irooj ro rej kile kijejeto ko an ro rej ālimi tipñōl ko, meḷeḷein kwōdaelem ānen. Ālim tipñōl ko wa er ilo iien eo rej ejjerakrōk im dibuk meto ṇe eaetok im pen. Ejjab meḷeḷein bwe kwōj ānen jān ñan a-a-a aeto kā rilikin tok Mājro in ej juon kōtaan eo edik, ejjab ak kōtaan aelōñ ñan aelōñ jān Wōjjā ñan Ṃaḷoeḷap kōtaan kaṇe armej raṇe rej etal ippān irooj raṇe ilo aer tar meto in, ekwe rej kōṃṃane jerbal in kwōdaelem ṇe, em etan bwidej ṇe kwōdaelem. Eṃōj oṇāān in ej etal ñan bareinwōt eṃṃaan ro wōt kwojeḷā jerbal in epen im ej etal wot ñan eṃṃan ro wōt ṇa etan oṇāān ṇe ak bwidej ṇe kwōdaelem.

Bwidej in **Molentak** ej oṇāān eo kein kajilu ikijjien bwidej ilo kile ṃool im iọkwe, im ej juon oṇāān eo ñan kōrā wōt. Jerbal in ej jerbal ñan kōrā. Bwidej ṇe leḷọk in irooj ro ñan kōrā ilo aer jerbal ippāer im mọọḷ ñan er.

Bwidej eo kein, eo juon ej **Menuwōra**, Menuwōra ak et eo juon jej ba, “Tōḷeṃour, Menuwōra ak Tōḷemur. Ej juon oṇāān eo ikijjien bwidej ilo kile kapeel ilo uno iōñ ṇe kwōj lo naan ṇe tōḷemour ej itok jān naan ṇe uno. Uno im kōmour nañinmej, nañinmej ko an irooj ro, aolepān wāween ko rej uno ik er kake jej ba Menuwōra akō Tōḷemour. Ej etal oṇāān in ñan eṃṃaan ro im kōrā jiṃor.

Oṇāān eo ikijjien bwidej ilo kile jeḷā-kuṇaan ilo jerbal ko reṃṃan ñan irooj ḷapḷap eo im ej juon oṇāān eo ñan eṃṃaan im kōrā jiṃor, ña etan oṇāān in **Elmendik**.

Jalitak juon ṇe bar bwidej, Jālitake. Eṃōj bwidej eo ṇa etan Elmendik ak jej wanlaḷ tak wōt ñan Jālitak. Juon ṇe bar bwidej, keememej bwe bwidej kaṇe rej oṇāān. Jālitak ej oṇāān eo ikijjien bwidej ilo kile jerbal eo emmejaja ikijjien ju-im mej rake irooj ḷapḷap eo, ej juon oṇāān eo ñan eṃṃaan wōt. Ekwe ej jerbal naan in kōnke armej raṇe rej jālitak. Ejjeḷọk ir jān wōjke kaṇe ilo tōrerein juon aelōñ. Wōjke killep men kaṇe. unin aer likūti wōjke kaṇe rōḷap ṇae tōrerein aelōñ kaṇe kōnke wōjke kaṇe rōkajoor ñan bōbrae dānnin jooḷ jān aer tōbtōb āne tak im kakkure aelōñ ṇe. Ekwe ejej ir Jālitak raṇe armej raṇe rej eṃṃaan ikkijoñ em ilo aer kar jālitake irooj ṇe aer ekwe rej ṇa etan bwidej ṇe aer Jālitak. Kōḷḷā oṇāān ro rej, naan ṇe iar ba, “ju memej”, Ju memej meḷeḷein emmej rake, emmej rake irooj ro aer boñ raan rej waje er bwe ren jab jorrāān. Ekwe irooj eo ej ajḷọk bwidej ṇe etan Jālitak, kōḷḷā oṇāān ro rej emmej rake er.

Bwidej eo tok juon **Mōnkalotlot**. Mōnkalotlto, oṇāān eo ikijjien bwidej ilo kile bōd im kauk im loloodjake juon jeban bwij ilo an nañinmej ṃae iien eo emij, im ej juon oṇāān ñan eṃṃaan im kōrā jiṃor. Ekwe ñe elukkuun meḷeḷe ilo am kar roñjake bwidej ṇe kiiō a etan ṃōnkọḷotḷot ilo wāween an jet armej emaroñ eṃṃaan ak kōrā pād turin irooj eo. Jeban ej meḷeḷein jeban juon bwij ej aḷap, aḷap men ṇe ilo aer pād turin aḷap ṇe aer rej kake em aḷap ṇe ej leḷọk aer bwidej.

Ṃōnato Oṇāān eo ikijjien bwidej ilo kile lale ak kile im lale, katutuuk juon nejin irooj im ej juon oṇāān eo ñan eṃṃaan im kōrā jiṃor. Ekwe emaroñ armej eṇ ej katutuuk ajri rā ippān lejḷā eo

ippān irooj eṇ ālikin an kōmmour. Ekwe rejino katutuuk jān tōre ṇe ej niñniñ tok kōn aolepān jerbal in katutu kaṇe ālikin an ṃōj an tutu im ededḷọk. Ekwe irooj eṇ eba iole ak ioḷe lale bwidej e ṃōn katutu kōn am kar pād turū im eḷap tata lejḷā ṇe im mije aolepān jerbal kaṇe an ñan bōk erreo eo kab ājmuur eo an ajri e nājimro ekwe kōṃro aje waje ilo eta bwidej e iō etan Ṃōn katutu, joḷọk bōd Ṃōn Ato.

Iṃōn Ninnin ej Maroñ eo ioon bwidej eo leḷọk in juon irooj ñan eo emaroñ in kannin ajri eo nejin ilo tōre eo ejjeḷọk kobban ittin lejḷā eo ippān. Meḷeḷein lejḷā ej kōrā eo ippān irooj ṇe. Tōre ear koḷotak em etal em ebar em ejjeḷọk koban ittin, em repukot juon kōrā em ewōr kobban ittin rōbōktak bwe en kaninin ajri ṇe nejin im ḷak ededḷọk ekwe irooj ṇe ej kōj banban armej ṇe ak kōrā ṇe em ba iole e lale bwidej ṇe ij ṇa etan iṃōn ninnin itok wōt jen am kar jipañ kōrā ṇe kannin ajri ṇe nājimro. Jet kein wāween rōkanooj in eṃṃan. Em ewōr ruo meḷeḷe, em meḷeḷe juon ṇe ak meḷeḷe ruo, Maroñ eo ioon bwidej eo leḷọk in jeban (aḷap) bwij ñan ro nejin ajri kōn meḷeḷe eo an bwij eo an, im irooj ḷapḷap eo. Kōnono kōn laajrakin an bwidej ṇe wanlaḷ tak ilo laajrak ṇe aer jān eo erūtto tata laḷ tak, laḷ tak ej wāween eo juon ṇe, iṃōn ninnin ak iṃōn bōtōktōk.

Wanlaḷ tak wōt ñan aa bwidej eo kein kajete ṇe juon iaan bwidej ko em ebar aorōk ej oṇāān jān irooj ro ej "**Pakoḷapkūk**, Pakoḷapkūk" ej juon iaan bar etan bwidej ko em meḷeḷein ej oṇāān eo ilo karreouk ak jeorḷọk bōd eo an juon irooj, ak lerooj ṇae juon kajoor im juon oṇāān eo ñan eṃṃaan ak kōrā. Ej jerbal ñan eṃṃaan ak kōrā. Kwōjeḷā ñe ewōr rōḷọk in jerbal ko an irooj eo ak lerooj eo ṇae armej ro an. Kajoor meḷeḷein emaroñ aḷap em ri-jerbal ro. Ñe elōñ ṇota er ñan

armej ro aer, rej ba ioļe juon ņeņe am bwidej ņa etan Pakoļapkūk. Pakoļapkūk meļeļein elōñ jorrāān rar kōṃṃane ņae eok em rej itōn jeorļọk aer bōd ippaṃ im kōļļā oṇāān kōn juon bwidej, juon jikūṃ em ļak ṃōj lewaj em aje waj, em emaroñ jerbal ñan eṃṃaan ak kōrā, ñe ekar lōñ ruer ņae eṃṃaan eṇ ekwe releļọk ñan eṃṃaan eṇ em ņa etan Pakoļapkūk etan bwidej eṇ. Ake ñe kōrā men eṇ em Lerooj eo ekar kōṃṃan bōd ņae kōrā eṇ, ekwe rebar wōnṃaanļọk wōt em jeorļọk em karroik aer bōd kōn oṇāān ņe Pakoļapkūk.

Kitde bar juon ņe etan bwidej em juon in bar bwidej eo ej aje ļọk ñan eo pālele kōn mālim eo an bwij eo im irooj ļapļap eo, im ej ilọk ñan eṃṃaan ak kōrā. Ej bar Kitde etal ñan bar eṃṃaan ak kōrā. Juon iaan bar bwidej ko kaņe em eļaññe, ñan waan joñak; ñe ikar baj irooj em ipālele ik juon, lejļā eṇ em ikōṇaan, eitōn einwōt naan ņe kōbōjbōj, kōbōjbōj, ilo wāween aō aje ļọk juon bwidej ñan juon kōrā eo ikar loe ak pālele ippān em ña ij Kitde kake. Em emaroñ bar jerbal ñan lerooj rā, em lerooj rā remaroñ bar kited ña ļōṃarā rej loe er ak pālele ippāer ekkar ñan ṃanit. Ekwe ilo kajin raan kein jej ba, “Kōbōjbōj.” Naan in Kōbōjbōj emaroñ oktak tok ñan naan ņe Kitde ilo naan kaņe ad ilo kajin bwidej kaņe ad.

Eneaje ej meļeļein bwidej eo leļọk ñan juon irooj im bar juon ṃōñā ak ñan juon ruwamāejet; im ej juon men in leļọk ñan eṃṃaan ak kōrā.

Mejaļjaḷļọk jān Kabinrame ej bwidej eo leļọk ñan juon kōrā eo kōn tokjen jerbal ko an ñan irooj ļapļap eo.

Ekwe erkein rej etan bwidej ko ad ilo Aelōñ kein em ij tōmak bwe ekar eṃṃan ami wōj roñjake em meḷeḷe kaki ekwe bar ṃōṇōṇō in lo koṃ ilo tōre kein tok laḷ ñe ankilaan Anij im jeraṃṃan ñan aolep.